

POZIȚIA ROMÂNIEI ÎN FAȚA DECLANȘĂRII RĂZBOIULUI MONDIAL

Ion Agrigoroaiei

Résumé: Juste après le déclenchement de la Grande Guerre, chacun des deux camps, l'Entente et les Puissances Centrales, exerça des pressions pour s'associer les Etats restés momentanément en dehors du conflit, dont également la Roumanie. Bien que cette dernière eût signé un traité d'alliance avec l'Austro-Hongrie en 1883, renouvelé ultérieurement, en 1913, le Conseil de la Couronne réuni à Sinaïa (le 21 juillet/le 3 août 1914) considéra que Vienne n'avait pas respecté les clauses du traité, en enfreignant par là les conditions imposées par *casus fœderis*. Le Conseil de la Couronne décida, à une écrasante majorité, la neutralité de la Roumanie, une neutralité active, à expectative armée, afin de défendre ses frontières. Cette décision représentait, au fond, un premier pas vers la séparation d'avec les Puissances Centrales; le gouvernement roumain dirigé par Ion I.C. Brătianu continua cette politique, en concluant la Convention russo-roumaine, le 18 septembre/le 1er octobre 1914. C'était le début d'une activité diplomatique intense, qui devrait surmonter bien des obstacles avant l'entrée en guerre de la Roumanie, aux côtés de l'Entente, en août 1916.

Mots clés: Puissances Centrales, Entente, Neutralité, Convention russo-roumaine

La scurt timp după atacarea Serbiei (15/28 iulie 1914) și declanșarea Primului Război Mondial, Antanta avansa României propuneri de intrare în acțiune de partea sa, în schimbul recunoașterii drepturilor asupra teritoriilor de peste munți, iar Kaiserul Wilhelm al II-lea îi cerea Regelui Carol I să-și facă datoria de aliat, prevăzută în tratatul din 1883, reînnoit pe parcurs. Statul român se afla într-o situație deosebit de complicată ca urmare a poziției de imediată apropiere de cele două imperii, Austro-Ungaria și Rusia, părți adverse în conflictul dezlănțuit; în același timp, România avea de revendicat teritorii românești aflate sub stăpânire străină și într-o parte și în cealaltă parte.

Cele două blocuri militare și politice au exercitat presiuni și au manevrat cu promisiuni în atragerea României. Raporturile dintre Antanta sau Puterile Centrale s-au manifestat ca raporturi între grupările respective, cu interesele lor generale și comune, și statul român; de multe ori, însă aceste raporturi au îmbrăcat, deschis sau voalat, direct sau indirect, forma unor relații bilaterale la nivel de state, ieșind la iveală

anumite interese speciale care nu se suprapuneau cu cele ale grupării respective.

Situației internaționale, politice și militare din ce în ce mai complicate, i s-au adăugat problemele izvorâte din diferențele de păreri din interiorul aceluiași stat, dintre guvern și conducerea armată, din interiorul factorilor politici și celor militari etc. Dacă nu vizau chestiuni esențiale, aceste diferențe aveau în vedere metode de acțiune la un moment dat, mijloacele de atragere a aliaților etc.

Poziția României nu poate fi tratată raportând-o exclusiv la marile puteri; aceasta trebuie privită și în permanentă legătură cu atitudinea celorlalte state din sud-estul Europei. Orientarea României putea să influențeze statele din zonă, după cum de modul de acțiune al acestora depindea, într-o oarecare măsură, dacă nu atitudinea de principiu a statului român, căile concrete de urmat. Antanta urmărea realizarea uniunii româno-bulgaro-grecești, în sprijinul Serbiei și împotriva Turciei; Puterile Centrale preconizau o alianță româno-bulgaro-turcă (eventual și cu Grecia) împotriva Serbiei. Interesele ireconciliabile între cele două grupări aflate în conflict izvorau, în această zonă, din atitudinea lor (a Austro-Ungariei și Rusiei, în special) față de Serbia. Pentru Puterile Centrale Serbia era obstacolul ce trebuia înlăturat definitiv din calea intereselor spre Strâmători și Orientul Apropiat. Rusia sprijinea ferm Serbia, pentru a bara drumul Centralilor și a-și realiza planurile de dominație la Constantinopol și Strâmători. Evident, statele balcanice aveau o importanță deosebită nu numai în legătură strictă cu Serbia ci, în general, cu Dunărea de Jos, Marea Neagră, Coasta Dalmată, Italia etc.

Neutralitatea României și a statelor balcanice era provizorie; ele urmăreau cu mare atenție lupta ce se degajase și așteptau ocazia favorabilă de a intra în acțiune, în anumite condiții, alături de tabăra către care înclinau, mai mult sau mai puțin, din perioada anterioară. Un anumit rol în hotărârea ce trebuia adoptată a revenit grupării politice care deținea în momentul respectiv o poziție dominantă în viața politică, în diplomația respectivă. Curente de opinie, atitudinea unor cercuri politice din opoziție ș.a. au fost elemente de care a trebuit să se țină seama în adoptarea hotărârii sau în alegerea mijloacelor concrete de acțiune. Frământări politice interne au întârziat, într-o oarecare măsură, clarificarea deplină a pozițiilor și au creat greutate în precizarea liniei de conduită.

Turcia și Bulgaria erau, practic, atrase de partea Puterilor Centrale.

Turcia a închis Strâmtoarele la sfârșitul lui septembrie 1914, iar la 12 noiembrie a declarat război Antantei. Diplomația rusă, invocând solidaritatea slavă și anumite legături istorice, precum și atitudinea unor cercuri politice bulgare, a mai crezut în posibilitatea alianței cu Bulgaria și a acționat în consecință. A încercat să atragă Bulgaria, promițându-i compensații în Macedonia sârbă (Serbia victorioasă urmând să realizeze o extindere la nord și vest) și nordul Dobrogei, printr-o înțelegere cu guvernul român. Dar, cercurile politice conducătoare de la Sofia îl acuzau pe Nicolae al II-lea de a se fi opus, în 1912-1913, creării Marii Bulgarii și nu vroiau să admită nici un fel de extindere a Serbiei. La 14 octombrie 1915 Bulgaria a declarat război Serbiei, în zilele următoare statele Antantei îi declarau, pe rând, război.

Grecia a obținut, în urma celui de al doilea război balcanic, unele teritorii revendicate apoi de Bulgaria. Ea se gândea și la eliberarea populației grecești aflate sub dominația Turciei, inclusiv din unele insule din Marea Egee, la dobândirea chiar a unor teritorii din Asia Mică. Deși existau și contradicții greco-italiene, „marea idee” greacă implica, în primul rând un conflict cu Turcia. Grecia înclina, deci, spre Antanta, atitudine exprimată deschis de către primul ministru E. Venizelos, numai că Regele Constantin era cumnat cu Kaiserul Wilhem al II-lea, situație care a creat o serie de complicații; dacă pentru Venizelos neutralitatea era o poziție provizorie, pentru Regele său neutralitatea Greciei era un scop; acesta simpatiza cu cauza germană, dar prezența flotei anglo-franceze în Marea Mediterană îl reținea să acționeze deschis în acest sens. În condiții complicate, Grecia a intrat treptat sub controlul Antantei. La Salonic au fost trimise trupele aliate din Peninsula Gallipoli, la finele lui octombrie 1915 găsindu-se aici 80.000 militari aliați. Aceștia li se va alătura o parte a armatei sârbe silită să se retragă de pe teritoriul național în fața ofensivei austro-germano-bulgare¹.

Italia s-a declarat neutră la declanșarea războiului. Ea urmărea eliberarea unor teritorii ce aparțineau atunci Austro-Ungariei, situație ce

¹ Acțiunea de forțare a Dardanelor din februarie-martie 1915 și debarcarea corpului expediționar anglo-francez în Peninsula Gallipoli, la 25 aprilie 1915 (operații militare ce urmăreau, între altele, să influențeze poziția României și a Italiei) se soldase cu pierderi grele. După expresia lui Pierre Renouvin, diversiunea din Dardanele-Gallipoli a fost „costisitoare, jenantă și ineficace” (*La crise européenne et la Première Guerre Mondiale*, Paris, 1962, p. 235; Mircea N. Popa, *Primul Război Mondial 1914-1918*, București, 1979, p. 202 și 231).

va cântări hotărâtor în intrarea în acțiune de partea Antantei. Cercurile conducătoare italiene au manifestat și pretenția de a controla Adriatica și Mediterana (a celei de est, în special), de a-și lărgi pozițiile din Balcani, în insulele Mării Egee, chiar în Asia Mică. „Pentru Italia – scria ziarul *L'idea Nazionale* în articolul **L'Italia nel Balcani e in Oriente**, din 13 noiembrie 1915 – Orientul are o valoare, o influență directă, decisivă. Orientul este, înainte de toate, Adriatica și Coasta Dalmată și Albaneză și, apoi, Mediterana Orientală și Peninsula Balcanică, Asia Mică și, mai departe, Marea Roșie”.

O anumită perioadă, neutralitatea Italiei (aflată într-o situație asemănătoare cu cea a României, prin tratatul de alianță încheiat cu Austro-Ungaria și Germania din 1882), a constituit pentru guvernul român un argument în apărarea poziției sale. Italia nu a respectat acordurile secrete încheiate cu România la 10/23 septembrie 1914 și 24 ianuarie/6 februarie 1915, prin care se prevedea ca cele două state să mențină relații continue și să nu părăsească neutralitatea fără a se anunța reciproc cu opt zile înainte. Guvernul italian nu a anunțat guvernul român de tratativele sale cu Antanta, de încheierea tratatului cu aceasta a doua zi după debarcarea la Gallipoli, declarând război Austro-Ungariei la 22 mai 1915.

În România cea mai mare parte a opiniei publice și a cercurilor politice aveau în vedere intrarea în război alături de Antanta, în vederea eliberării Transilvaniei și Bucovinei. Dacă o grupare proantantistă, în frunte cu Nicolae Filipescu și Take Ionescu, insista pentru intrarea imediată în acțiune, Ion I.C. Brătianu și colaboratorii săi urmăreau mai întâi obținerea garanțiilor absolut necesare îndeplinirii unor promisiuni, formulate la început în termeni vagi. Cercuri politice mai restrânse (cei mai mulți de la Partidul Conservator – Al. Marghiloman, P.P. Carp ș.a., iar de la liberali, C. Stere) se pronunțau pentru o neutralitate favorabilă Puterilor Centrale și chiar pentru intrarea în război alături de acestea. Ei insistau – și aveau motive să o facă – asupra pericolului rusesc și a necesității eliberării mai întâi a Basarabiei.

Constantin Kirițescu a explicat judicios existența celor două curente. Reprezentanții curentului germanofil aveau în vedere pericolul țarist. Rusia învingătoare va stăpâni Bosforul și Dardanele, „ceea ce ar însemna robia noastră economică”. Înfrângerea Rusiei conduce la eliberarea Basarabiei. „E adevărat că frații noștri din Ardeal suferă; dar mai mult suferă cei din Basarabia și mai mult sunt amenințați în existența lor”. La sfârșitul anul 1914, C. Stere își preciza poziția în paginile revistei

Viața Românească: „În caz de biruință a Rusiei noi trebuie să renunțăm pentru totdeauna la cele două milioane de suflete din Basarabia și suntem cel puțin condamnați să ajungem o enclavă rusească, să cădem în vasalitatea de fapt a puternicului imperiu, care va avea în stăpânirea sa cheile Mării Negre și va domina în Balcani”.

Curentul antantofil – continua Kirițescu – era mult mai puternic și se baza pe instinctul maselor. „Lozinca lui era: liberarea Ardealului și această țintă se identificase cu idealul nostru național”. Aceasta nu însemna renunțarea la Basarabia; „întregirea deplină a neamului rămâne o chestiune de viitor și de conjuncturi favorabile”. Pentru mulți români Puterile Centrale promovau o politică brutală, pe când alianța franco-anglo-rusă („umbra Rusiei țariste se estompa și se ștergea la lumina celor două mari democrații europene”) apărea ca purtătoarea principiului naționalităților². Curentul antantofil a cunoscut ample manifestări ale opiniei publice, venind – în principiu – în sprijinul lui Brătianu, dar creându-i și greutăți deosebite, atunci când insista pe intrarea imediată în război împotriva Austro-Ungariei.

Dincolo de nuanțe, asupra cărora ne oprim aici, întreaga suflare românească urmărea realizarea idealului național, deosebirea vizând succesiunea etapelor. Stere afirma cu hotărâre că nu renunță la Ardeal, dar considera că „de Ardeal, în realitate, nu ne despart Carpații, ci Prutul”, în timp ce adversarii săi, adăugăm noi, apreciau că drumul peste Prut trecea, mai întâi, prin Carpați.

Prin ministrul său de la București, Ottokar Czernin, Austro-Ungaria insista asupra punerii în aplicare a tratatului din 1883. Într-o audiență acordată acestuia, Regele Carol I îi exprima dorința sa ca armata română să lupte alături de Puterile Centrale, dar a precizat că România nu va putea intra în acțiune alături de acestea în cazul în care Rusia va acționa împotriva lor. Regele l-a asigurat, totuși, pe Czernin că va păstra o neutralitate strictă chiar în cazul unui conflict cu Rusia și nimeni nu-l va determina să lupte împotriva Austr-Ungariei.

Opțiunea primului ministru Ion I.C. Brătianu era alta și va fi expusă în apropiatul Consiliu de Coroană de la Sinaia, care urma să precizeze poziția României. El concepea neutralitatea ca pe o perioadă de tranziție, de expectativă în vederea pregătirii intrării în război alături de Antantă

² Const. Kirițescu, *Istoria războiului pentru întregirea României 1916-1919*, vol. I, București, 1922, p. 76-78.

prin primirea garanțiilor absolut necesare. Adesea avea îndelungate conversații cu Regele Carol I, cu intenția, nemărturisită, de a afla cât mai multe și a exprima cât mai puține din propriile frământări. Momentele erau de cumpănă, responsabilitatea fiind enormă³.

În ziua de 21 iulie/3 august 1914 s-a întrunit la Sinaia, în Sala de muzică a Castelului Peleş, Consiliul de Coroană, cu participarea Regelui Carol I și a principelui moștenitor Ferdinand, a membrilor guvernului, a președintelui Adunării Deputaților, a unor foști prim-miniștri, a reprezentanților Partidului Conservator și ai Partidului Conservator-Democrat⁴.

În deschiderea dezbaterii, Regele, având pe masă exemplarele Tratatului de Alianță încheiat cu Austro-Ungaria, a pledat pentru intrarea în acțiune alături de Puterile Centrale. „Mă îndoiesc că ar fi sentimentul țării să ne aliniem cu Rusia” preciza Suveranul, fără a aminti de cele două aliate occidentale ale acesteia. Regele era conștient de confruntarea ce se anunța cu amplul curent favorabil intrării în război alături de Antanta, dar își exprima convingerea „că ne veni ziua în care țara va binecuvânta politica pe care ne vedem constrânși a o urma”. Prin această atitudine, România se va găsi de partea victoriei, dobândind recompensa meritată. „La sfârșitul domniei mele și la apusul vieții mele nu am decât o singură dorință: aceea de a asigura României un viitor strălucit, plasând-o în același rând cu Marile Puteri”.

Așa cum era de așteptat, Petre P. Carp s-a pronunțat categoric pentru intrarea în război alături de Puterile Centrale, pentru triumful germanismului asupra slavismului. „De aceea, fără nici o clipă de ezitare, cer să mergem cu Tripla Alianță și să declarăm imediat război Rusiei. Mi se vorbește de opinia publică. Nu mă preocupă! Datoria omului de stat e să conducă el opinia publică, nu să se lase târât de ea. Opinia publică se poate înșela, omul de stat clarvăzător trebuie să-și urmeze calea; opinia publică îi va fi în urmă recunoscătoare că nu s-a luat după rătăcirile ei”. În disputa angajată, P.P. Carp și-a reiterat cu vehemență poziția, atacându-l pe Brătianu. „Pe când dialogul era mai înflăcărat – notează I.G. Duca – Brătianu primește telegrama care anunță neutralitatea Italiei

³ Anastasie Iordache, **Ion I.C. Brătianu**, București, 1994, p. 218 și urm.

⁴ A se vedea, pe larg, I.G. Duca, **Amintiri politice**, vol. I, München, 1981, p. 51-62. Declarația Regelui și intervențiile unor participanți, la Ion Mamina, **Consilii de Coroană**, București, 1997, p. 32-52.

(care aderase în 1882 la alianța cu Puterile Centrale). O adevărată lovitură de teatru. Se simțea că după aceasta, Regele nu vai mai fi în măsură să-și apere punctul de vedere. Tăcu, cu un gest de resemnare”.

Al. Marghiloman a insistat pe ideea neutralității; textul Tratatului din 1883, reînnoit ultima dată în 1913, nu obliga România, în contextul situației concrete de atunci, să intre în război alături de Austro-Ungaria, deoarece aceasta nu a fost atacată și deci nu există *casus foederis*, prevăzut de tratat⁵. „Să ne armăm pentru a ne păzi granițele și atât pentru moment”, preciza Al. Marghiloman⁶. Pe aceeași poziție s-au situat I. Lahovari și I. Grădișteanu, atrăgând atenția asupra intensificării oprimirii românilor din Ungaria.

Din partea conservatorilor-democrați, Take Ionescu a subliniat că în situația de atunci nu eram obligați să intrăm în acțiune: „În inimă și conștiință susțin, Sire, că nu este *casus foederis*. Lucrul rezultă clar și din spiritul și din textul tratatului. Dar însuși guvernul austro-ungar nu consideră că este *casus foederis*. În alt fel nu ne-am putea explica cum asociatul nostru (parte contractuală) a procedat la declararea de război fără a ne comunica și nouă intențiile sale, fără a ne întreba și pe noi asupra intențiilor sale. De ar fi *casus foederis*, guvernul austro-ungar, prin procedarea, prin atitudinea sa, l-a și înlăturat”. Pentru România, situată geografic între cele două tabere, există o singură soluție: neutralitatea armată.

În numele guvernului român, Ion I.C. Brătianu a pledat cu fermitate în favoarea neutralității, susținând că Tratatul nu obligă România să intre în acțiune și chiar dacă ar obliga-o, „România nu poate admite ca aliații ei să dispună de soarta ei fără ca măcar să-și dea osteneala de a o vesti [...]”.

⁵ În textul Tratatului reînnoit la 5 februarie 1913 se stipula la art. 2: „Dacă România fără nici o provocare din parte-i, ar fi atacată, Austro-Ungaria e ținută să-i dea ajutor și sprijin în timp potrivit, contra agresorului. Dacă Austro-Ungaria ar fi atacată în aceleași împrejurări într-una din părțile ținuturilor sale vecine cu România, *casus foederis* se va ivi de îndată pentru aceasta din urmă”. În art. 3 se preciza că dacă una din părțile contractante s-ar afla amenințată de o agresiune în condițiile art. 2, guvernele respective se vor pune de acord asupra măsurilor de luat în vederea cooperării armatelor lor, încheindu-se o convenție militară (**Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public, cu un studiu introductiv de N. Dașcovici**, Iași, 1936, p. 6-7). Pe lângă faptul că Austro-Ungaria nu a fost atacată, Viena nu a consultat, nu a anunțat măcar guvernul român de atacarea Serbiei.

⁶ Alexandru Marghiloman, **Note politice 1897-1924**, vol. I 1897-1915, București, 1927, p. 230-235.

Un stat ca al nostru, care în alianță a intrat ca stat suveran și pe picior de egalitate, nu poate fi tratat în așa chip. Acesta n-a fost gândul nici al celor ce acum 30 de ani au legat soarta noastră externă de Tripla Alianță și nici nu poate fi gândul celor răspunzători azi de destinele Regatului”. Guvernul trebuie să țină seama de sentimentul public și de soarta românilor de peste munți. Între P.P. Carp și I.I.C. Brătianu s-a angajat – va consemna I.G. Duca – „un dialog care, fără îndoială, a fost punctul culminant al întregii discuțiuni și în care auditoriul a putut avea vie impresia a două personalități puternice, ciocnindu-se în cea mai nobilă luptă în care puteau fi chemați niște conducători de popoare să se războiască vreodată”.

După celelalte intervenții s-a constatat că poziția Regelui era sprijinită numai de P.P. Carp. Ceilalți s-au declarat pentru neutralitate, numai că înțelegerea termenilor nu era identică pentru cei mai mulți dintre ei. Regele Carol I s-a dovedit, încă o dată, la înălțimea momentului, acceptând hotărârea majorității zdrobitoare, dar a precizat presupusele consecințe negative: „Constată că reprezentanții țării, aproape în unanimitate, au cerut neutralitatea României. Ca rege constituțional mă supun votului d-voastră, mi-e frică însă că prestigiul țării va ieși micșorat din ședința de azi și mă tem că ați luat o hotărâre de care România se va căi în viitor”⁷.

Imediat după Consiliul de Coroană a fost dat un comunicat prin care se anunța poziția oficială a României: „Într-un Consiliu de Miniștri, prezidat de Majestatea sa Regele și la care a luat parte prințul moștenitor, președintele Camerei, foștii președinți de Consiliu și mai mulți foști miniștri ai partidelor de opozițiune, s-a examinat atitudinea pe care România trebuie să o aibă în circumstanțele prezente. Cu aproape unanimitate Consiliul a decis ca România să ia toate măsurile spre a păzi frontierele sale”⁸.

La 1/14 august 1914, Regele Carol I, profund mâhnit, îi scria Kaiserului: „După o discuție de trei ore, în care am pus în joc toată elocvența mea și am respins în modul cel mai hotărât argumentele aduse (cu excepția d-lui Carp, care însă este părăsit de partizanii săi), [Consiliul de Coroană] s-a pronunțat totuși, cu o unanimitate la care nu mă așteptam [...]. Nu e nevoie să mai dau asigurări cât de mult sufăr din cauza situației

⁷ Cf. I.G. Duca, **op.cit.**, p. 61-62.

⁸ I. Mamina, **op.cit.**, p. 50.

momentane și a stării de spirit necugetate a țării mele; dificultățile sunt greu de învins, căci eu nu pot începe sigur, fără un guvern responsabil, un război față de care întreg poporul se împotrivesc”⁹.

Hotărârea de neutralitate activă, de expectativă asumată cu apărarea frontierelor, avea un conținut diferit la principalii factori politici. Pentru Brătianu neutralitatea însemna un pas important în desprinderea de Tripla Alianță și un răgaz necesar pentru pregătirea întrării în luptă alături de Puterile Antantei, după obținerea garanțiilor pe care el le considera absolut necesare. Al. Marghiloman aprecia neutralitatea drept strictă și definitivă, în dezacord evident cu guvernul și cu majoritatea zdrobitoare a opiniei publice. N. Filipescu și Take Ionescu, partizanii lor, această opinie publică, exercitau presiuni, uneori foarte puternice, pentru intrarea imediată în război sub lozincă „vrem Ardealul, ne trebuie Ardealul”.

Pentru moment, comunicatul de presă a satisfăcut Puterile Centrale care și-au făcut cunoscută poziția. La indicația cancelarului său, O. Czernin îi comunica lui Brătianu că Puterile Centrale găsesc hotărârile Consiliului de Miniștri „conforme relațiilor amicale și continuă a considera România ca aliata lor. Noi ținem deci cont cu larghețe de interesele românilor și așteptăm cu deplină încredere ca România să păzească frontierele din Moldova și să respingă o eventuală invazie rusă”. Monarhia acorda un sens strict afirmațiilor primului ministru român, formulate astfel din rațiuni diplomatice; recomandarea făcută României suna ca o amenințare, urmând să mențină alianța, prevăzută în Tratatul din 1883, reînnoit chiar cu un an înainte.

Pentru guvernul român esențial a fost faptul că scopul urmărit, evitarea unei reacții violente din partea Puterilor Centrale, a reușit pe deplin. În felul acesta a fost depășit un moment critic în acțiunea guvernului român orientată spre redefinirea acțiunii viitoare¹⁰.

Prin poziția sa strategică, prin resursele sale agro-alimentare și petroliere, prin potențialul uman și armata sa de 500.000 de oameni, România prezenta un interes care a crescut brusc în a doua jumătate a anului 1914. Transformarea războiului mondial într-un război de poziții (în urma bătăliei de la Marna din septembrie 1914) a însemnat creșterea extraordinară a importanței resurselor de care dispuneau neutrii, în

⁹ Ioan Scurtu, **Carol I**, București, 2001, p. 214.

¹⁰ Anastasie Iordache, **România în anii Primului Război Mondial**, în **Istoria Românilor**, vol. VII, tom II, București, 2003, p. 406.

general, România, în special. Prelungirea războiului, deschiderea de noi fronturi, insuccesele militare și chiar uzura nervoasă au intensificat presiunile beligeranților asupra statelor neutre.

Intrarea României de partea Antantei însemna o posibilă lărgire a frontului pentru Puterile Centrale de circa 1000 de km, tăierea drumului spre Balcani și prin aceasta, izolarea Bulgariei și Turciei, însemna un ajutor substanțial dat Serbiei. Adeziunea la Centrali, pe lângă pierderea armatei și a bogățiilor românești, însemna prelungirea frontului rusesc cu 450 de km de la Cernăuți la Marea Neagră, întărirea frontului rusesc din Galiția și Bucovina, perspectiva pierderii complete a Peninsulei Balcanice pentru Antanta etc.

Guvernul român, în frunte cu Ion I.C. Brătianu și câțiva colaboratori, a adoptat o poziție activă și au urmărit cu asiduitate obținerea garanțiilor sigure pentru menținerea statutului și eliberarea teritoriilor românești din Imperiul Austro-Ungar. Guvernele Marilor Puteri au urmărit realizarea propriilor interese, au manevrat cu promisiuni pe care nu aveau de gând să le îndeplinească deloc sau în întregime. Se declanșa între cele două grupări beligerante „o luptă fără demnitate și fără scrupule” pentru atragerea micilor state¹¹.

Imediat după atacarea Serbiei, Germania și Austro-Ungaria au făcut presiuni insistente asupra României, pentru a o determina să intre în război alături de ele. Germania promitea României Basarabia, nordul Bucovinei (aproximativ județele Suceava și Rădăuți) și concesiile pentru românii din Transilvania. Berlinul a acționat în direcția realizării unui compromis între Viena și București pe această bază. La 16 septembrie 1914, Wilhelm al II-lea îi arăta lui Franz Joseph importanța atragerii României și insista asupra demersurilor pe care Austro-Ungaria trebuia să le facă în acest sens: „Cheia pentru reușita războiului contra Rusiei se află în mâna României; eforturile Regelui de a antrena cu sine țara au eșuat până acum din cauza rezistenței miniștrilor și a opiniei publice, care, după cum știi, este foarte ostilă Austriei și Ungariei. Eu sper că guvernul tău va reuși să-i câștige încă totuși pentru o intervenție. Atunci am putea, dacă vrea Dumnezeu, să întrezărim o reușită fericită în această luptă grea”¹².

¹¹ R.W. Seton-Watson, **Historie des Romanis de l'époque Romaine à l'achèvement de l'unité**, Paris, 1937, p. 534.

¹² Arhivele Naționale Istorice Centrale (ANIC), **Colecția xerografii**, Viena, pachetul

La sfârșitul lui iulie și începutul lui august 1914, guvernul rus promitea României Transilvania, în condițiile participării la război împotriva Austro-Ungariei. Președintele Franței, Poincaré îi declara lui Isvolsky ministrul Rusiei la Paris, că pentru a se produce asupra României efectul dorit trebuie să i se promită Transilvania. Faptul și-a avut semnificația sa, din moment ce ministrul de Externe, Sazonov, i-l comunica ministrului său de la București, Poklevsky, la 21 iulie/3 august 1914¹³.

În acele zile, presa din Rusia insista în mod deosebit asupra intrării în acțiune a României, dezvăluind totodată și anumite obiective ale țarismului. După intrarea trupelor rusești în Galiția – aprecia articolul **Războiul și România** din ziarul *Novoie Vremia*, din 24 august 1914 – formula neutralității României este depășită. Rusia dorește eliberarea celor patru milioane de români transilvăneni, precum și a slavilor din Austro-Ungaria, dar orice întârziere a intervenției României „poate numai să îngreuneze șansele unei înțelegeri reciproce între România și Rusia”¹⁴. Imediat după pătrunderea trupelor rusești în Bucovina, guvernul rus invitase guvernul român să ocupe Bucovina de sud și Transilvania¹⁵. Aceasta ar fi însemnat intrarea României în război, dar Brătianu a refuzat pentru că nu primise garanțiile necesare pentru siguranța țării și îndeplinirea promisiunilor respective. Brătianu a motivat atitudinea guvernului român, nu fără temeii, prin nepregătirea armatei și posibilitatea unui atac din partea Bulgariei.

După consultări și tratative secrete purtate după vizita țarului la Constanța în iunie 1914, la 18 septembrie/1 noiembrie 1914 s-a semnat Convenția ruso-română, sub forma unui schimb de note între Sazonov și ministrul României la Petrograd, C. Diamandy¹⁶. Rusia garantează integritatea teritorială a României și recunoștea drepturile acesteia asupra teritoriilor din Austro-Ungaria locuite de români, urmând a le ocupa când

VI, nr. 13. La 2/15 septembrie 1914, Al. Beldiman, reprezentantul României la Berlin, îi telegrafia lui Ion I.C. Brătianu în legătură cu intervenția hotărâtă a guvernului german la Viena și Budapesta, pentru a se realiza o înțelegere cu România pe baza satisfacerii sentimentului național român în Ungaria și prin rectificarea frontierei în Bucovina (idem, **Fond Casa Regală**, dosar 63/1914, f. 1).

¹³ **Documents diplomatiques secrets russes 1914-1917**, Paris, 1928, p. 167.

¹⁴ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (MAE), **Fond 71**, partea II, Petrograd, vol. 13, f. 186-187, 217-218.

¹⁵ **Documents diplomatiques...**, p. 176.

¹⁶ **Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public, cu un studiu introductiv de N. Deșcovici**, Iași, 1936, p. 8.

considera oportun. În ceea ce privește Bucovina, principiul naționalităților urma să servească drept cauză în delimitarea teritoriilor între cele două state. România se obliga să păstreze, până la intrarea în acțiune, o neutralitate prietenoasă față de Rusia. Deși secretă¹⁷, Convenția ruso-română prezenta o deosebită importanță deoarece, pentru prima dată, era recunoscut printr-un act diplomatic, semnat de o mare putere, dreptul României asupra teritoriilor respective din Austro-Ungaria. Această recunoaștere nu era pentru Brătianu nici suficientă și nici sigură. Guvernul român urmărea să încheie un tratat care să fie semnat și de celelalte puteri ale Antantei, în care să fie mai clar formulate drepturile sale teritoriale și prevăzute o serie de garanții politico-militare. Referindu-se la poziția României în momentul înscăunării Regelui Ferdinand (28 septembrie/11 octombrie 1914), R.W. Seton-Watson scrie: „Pentru moment erau prea multe incertitudini, promisiunile Rusiei trebuiau mai clar definite. Anglia era suspectă de simpatii față de Ungaria, nu te puteai încrede în neutralitatea Bulgariei, dacă România se alia Antantei. și, pe deasupra, îndoiala plana asupra Italiei, cu care guvernul Român se angajase să acționeze în comun”¹⁸.

Nu se uscaser bine cerneala pe hârtia cu textul Convenției ruso-române, atunci când Rusia relua planurile sale de expansiune în Balcani și la Strâmțori. La 21 noiembrie 1914, țarul Nicolae al II-lea îi preciza lui Maurice Paléologue, reprezentantul Franței la Petrograd, planurile Rusiei țariste care conțineau, între altele, dominația la Constantinopol și Strâmțori, adăugând că Rusia este de acord cu menținerea influenței Franței în Siria și Palestina. Câteva luni mai târziu, la întrevvedere cu generalul Pau și Paléologue, din 3 martie 1915, țarul revenea în termeni mult mai energici: „Voi rezolva radical problema Constantinopolului și a Strâmțorilor. Soluția pe care v-am indicat-o în noiembrie este singura posibilă, singura practică. Orașul Constantinopol și Turcia meridională ar

¹⁷ Ottokar Czernin fusese informat de ministrul bulgar la București de încheierea acestei convenții; prin scrisoarea sa din 8 octombrie 1914, Czernin comunica ministrului său de Externe, Berchtold, că nu crede în existența unui astfel de document (ANIC, **Colectia Xerografii**, Viena, XLVI/14).

¹⁸ R.W. Seton-Watson, **op.cit.**, p. 534. În raportul său din 13/26 septembrie 1914, reprezentantul nostru la Londra, N. Mișu, îi comunicase lui Em. Porumbaru, ministrul de Externe al guvernului român, impresia că oamenii politici englezi sunt de părerea menținerii Austriei „ca un factor, împreună cu Germania, împotriva slavismului” (Arhiva MAE, **Fond 71**, partea a II-a, Londra, vol. 11, f. 102).

trebui să fie încorporate în Imperiul meu”. În schimb, țarul se declara de acord cu realizarea planurilor franceze pe malul stâng al Rinului. La 8 martie 1915 Paléologue îi aducea la cunoștință lui Sazonov bunăvoința guvernului francez față de realizarea planurilor Rusiei la Strâmători¹⁹. Avea dreptate Ion I.C. Brătianu să nu se încreadă în sinceritatea Rusiei și să insiste în direcția obținerii unei garanții colective din partea puterilor Antantei, în vederea eliberării teritoriilor românești din Austro-Ungaria.

Regele Carol I a fost foarte afectat de hotărârea adoptată de Consiliul de Coroană de la Sinaia. A doua zi după Consiliu, chemat la dejun la Peleş, I.G. Duca consemna: „Regele era abătut, îmbătrânit și încovoiat. Regina mi s-a plâns că prea l-au chinuit pe bătrânul nostru suveran și cu greu își putea stăpâni indignarea împotriva soluției adoptate la Consiliul de Coroană”²⁰. Regele Carol I și-a păstrat încrederea în victoria finală a Puterilor Centrale, chiar dacă impresionat de decizia Italiei și de insuccesul de la Marna i-au apărut semne ale îndoielii, ceea ce ar explica acordul său pentru semnarea Convenției cu Rusia. Regele Carol I a încetat din viață la Castelul Peleş în dimineața zilei de 27 septembrie/10 octombrie 1914, după o domnie îndelungată cu realizări memorabile pentru statul român.

La urcarea pe tron, Regele Ferdinand avea o poziție clară în chestiunea orientării externe a României. Chiar din primele zile ale lui octombrie 1914, întrebat care îi va fi atitudinea, a răspuns: „Eu sunt Rege constituțional, prin urmare dacă țara consideră că interesele îi dictează să meargă împotriva Puterilor Centrale, nu în mine va găsi vreo piedică în realizarea idealului ei național. Un sigur lucru cer numai țării, și cred că am dreptul să-l cer, având în vedere greutatea unei atari hotărâri, să se gândească mai bine înainte de a-și spune ultimul cuvânt și de a-și trage spada”²¹.

Devenită Regină, principesa Maria, o personalitate puternică, adepta hotărâtă a alianței cu Antanta, și-a asumat rolul său binecunoscut în ampla acțiune de realizarea idealului național și de recunoaștere a Marii Uniri pe plan internațional. Între Regele Ferdinand și primul ministrul Ion I.C. Brătianu s-a stabilit imediat o relație specială, o

¹⁹ Maurice Paléologue, *Le Russie de Tsars pendant la Grande Guerre*, vol. I, p. 199-200, 3-14-315.

²⁰ I.G. Duca, *op.cit.*, p. 65-66.

²¹ *Ibidem*, p. 113.

colaborare deosebit de rodnică în vederea atingerii obiectivului suprem.

Într-o perioadă scurtă de timp, între declanșarea Primului Război Mondial și înscăunarea lui Ferdinand, România a fost supusă unor grele încercări. Aflat la întretăierea a mari interese și supus unor presiuni puternice, a reușit în condiții – numai schițate aici – să facă un pas important în desprinderea de Puterile Centrale, un rezultat ce a fost treptat consolidat, ajungându-se după aproximativ doi ani la intrarea în război împotriva acestora, în Războiul pentru Întregirea României.